

Adatlap¹ témahirdetési javaslatához a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére

Témavezető² neve: Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes
e-mail címe³: gyetvaine.balogh.agnes@epk.bme.hu

Téma címe (magyar és angol nyelven):
Középkori hatások a 19. századi építészetben Magyarországon
Medieval influences in the 19th-century architecture of Hungary

A **téma** rövid leírása⁴ (magyar és angol nyelven):

A doktori kutatás a 19. század folyamán kibontakozó romantikus építészet áramlataként megjelenő és a historizmusban tovább élő, középkori hatásokat és elemeket vegyítő, többféle stílusmegjelöléssel jellemzett épületcsoport vizsgálatára összpontosít.

A kutatás feladata választ keresni arra a kérdésre, hogy hogyan határozhatóak meg az irányzat jellegzetességei. A külső jegyek mellett vizsgálni szükséges azt is, hogy ezeknél az épületeknél mennyiben figyelhetők meg sajátos térszervezési és – a korszakból adódóan – új szerkezeti megoldások.

A kutatás célja a középkori hatásokat mutató stílusok magyarországi emlékeinek részletes feltárása, összehasonlítása, építészeti jelentőségük vizsgálata, fejlődéstörténetük európai kontextusba helyezése. Vajon csupán formanyelvről van-e szó, vagy a tömegalakítás, a térszervezés (térarányok, térkapcsolatok), a tartószerkezetek és építőanyagok, a városképi szerep tekintetében is meghatározható-e a középkori hatás, azaz a szerkezeti igény és a stílus vonatkozásában milyen kompromisszumokkal hozta létre az építész ezeket az építményeket.

A kutatás feladata megvizsgálni azt is, hogy milyen szempontból és milyen formában merült fel a 19. század közepén a nemzeti építéstílusról vagy nemzeti irányról – és általában a stílusokról – kibontakozó vitában a középkori stílusok

---

¹ Az adatlapot egy példányban *kinyomtatva és aláírva* a Szilárdságtani Tanszék titkárságára (munkanapokon 10 és 12 óra között), *elektronikus változatban* pedig a Doktori Iskola titkárnak (Fehér Krisztina, feher.krisztina@epk.bme.hu) kell eljuttatni. A témahirdetés elfogadása esetén az adatlap felkerül a Csonka Pál Doktori Iskola (<http://cspdi.bme.hu/felveteli/temahirdeteselek>), a témahirdetés rövid leírása pedig az Országos Doktori Tanács (<http://www.doktori.hu/>) honlapjára.

² A témahirdetés elfogadása automatikusan a témavezető akkreditációját is jelenti az azévi felvételi eljáráshoz.

³ Kérjük, olyan elérhetőséget adjon meg, ahová biztonsággal küldhetünk hivatalos értesítéseket.

⁴ A téma rövid leírása (szóközökkel) 1000–3000 leütés hosszú. A jelentkező hallgatókat bővebben tájékoztató változatot, (mely a téma fent megadott releváns nemzetközi irodalmára tételesen hivatkozik) kérjük a mellékletben megadni.

kérdése. Vizsgálandó az is, hogy az irányzat mennyiben kapcsolódott az osztrák császárságban, majd a monarchiában megfigyelhető stílus-alkalmazási tendenciákhoz, ill. az európai hasonló áramlatokhoz. Feladat annak a vizsgálata is, hogy a stílus mennyire jellemző egyes épülettípusok vagy megbízói kör esetében.

A kutatás módszertanában a nyomtatásban megjelent és levéltári források elemzése mellett a 19. századi építészet különböző archívumokban fennmaradt tervanyagának vizsgálata kap fontos szerepet. A források felhasználásával az épületeket feldolgozó adatbázis készül, majd a feltárt összefüggések alapján, a kezdeti vizsgálati szempontrendszer bővítésével elkészíthetők az átfogó elemzések, értékelések és a rendszerező összefoglalás.

*

The doctoral research focuses on the analysis of a group of buildings combining medieval influences and elements. The style characterized by a variety of names appeared as a stream of the romantic architecture during the 19th century and survived in the era of Historicism.

The task of the research is to find the answer how the characteristics of this trend can be determined. In addition to the external features, it is also necessary to examine specific space organizational and new structural solutions.

The aim of the research is the detailed exploration and comparison of the buildings with medieval effects in Hungary, analysis of their architectural significance and their development in the European context. The question is whether it is just a system of forms, or the medieval influence can be determined in the mass formation, space organization (spatial proportions, connections), in the structures and building materials and in the urban role of the building. Whether what kind of compromises was created by the architects to conciliate the structural demands and the style.

The task of the research is also to examine how and in what kind of form was emerged the issue of the medieval styles in the debate about the Hungarian style or national direction – and generally about the styles – in the mid-19th century. It should also be examined how the style was linked to the tendencies of the Austrian Empire, as well as to the European trends. It is also a task to study the connection between the style and the type of the building or the circle of the clients.

In the research methodology, the study of remaining plans of the 19th century architecture in different archives plays an important role besides the analysis of printed and archival sources. Using the sources, a database will be built, then the comprehensive analysis, evaluations and systematic summary can be prepared, based on the revealed connections, and expanding the initial test criteria.

A téma meghatározó irodalma⁵:

- Sisa József (szerk.): *A magyar művészet a 19. században – Építészet és iparművészet*. MTA BTK – Osiris, Budapest 2013.
- Michael J. Lewis: *The Gothic revival*. Thames and Hudson, London 2002.
- Germann, Georg: *Gothic revival in Europe and Britain. Sources, influences and ideas*. London, Humphries, 1972.;
- Komárik Dénes: A gótizáló romantika építésze Magyarországon. *Építés-Építészettudomány* 14 (1982) 3–4. sz. pp. 275–320.
- Komárik Dénes: A „félköríves” romantika építésze Magyarországon. *Építés-Építészettudomány* 16 (1984) 1–2. sz. pp. 139–194.
- Komárik Dénes: A nemzeti építőstílus keresése. Feszl és a pesti Vigadó. *Építés-Építészettudomány* 17 (1985) 1–2. sz. pp. 127–136.
- Hajnóczi Gábor: Nemzeti építészetünk stíluskérdései az akadémia székházára kiírt pályázat körüli vitában. *Építés-Építészettudomány* 17 (1985) 1–2. sz. pp. 81–108.
- Zádor Anna (szerk.): *A historizmus művészete Magyarországon*. MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1993.

A **téma** hazai és nemzetközi folyóiratai⁶:

- Építés – Építészettudomány (Scopus)
- Architektúra & Urbanizmus (Scopus, WoS)
- Periodica Polytechnica Architecture (Iconda)
- Ars Hungarica (MTA)
- Architectura Hungariae
- Acta Historiae Artium (WoS)
- Zeitschrift für Kunstgeschichte (WoS)
- Architectura – Zeitschrift für Geschichte der Baukunst (WoS)
- Műemlékvédelem

A **témavezető** fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- Kelecsényi Kristóf Zoltán – Gyetvainé Balogh Ágnes: Egy középület gyors esztétikai és funkcionális avulása. A Földművelésügyi Minisztérium palotájának első két évtizede. *Építés – Építészettudomány* 47 (2019) 1–2. sz. pp. 1–20.
- Ágnes Gyetvainé Balogh – Kristóf Zoltán Kelecsényi: Did a Steindl-school exist? Members of the design and technical management team of the Parliament in Budapest. *Architektúra & Urbanizmus* Vol. 52 (2018) No. 1–2. pp. 98–113.
- Ágnes Gyetvainé Balogh – Miklós Kalmár: Functional thinking in the architecture of Samu Pecz and his followers. *Periodica Polytechnica Architecture* Vol. 44 (2013) No. 2. pp. 61–68.

---

⁵ Minimum 5, maximum 10 cikket vagy monográfiát kérünk felsorolni, amik között feltétlenül szerepelnie kell a legfrissebb, legismertebb eredményeknek.

⁶ Minimum 5, maximum 10 folyóirat megadását kérjük, melyek között feltétlenül szerepelnie kell a PhD fokozatszerzés szempontjából elengedhetetlen (Web of Science, Scopus) minősítésű idegen nyelvű folyóiratoknak is. Kérjük, ezeket a periodikákat a felsorolásban jelölni meg.

- Fekete J. Csaba – Gyetvainé Balogh Ágnes: Az építészeti elemzések jelentősége a műemlék-kutatásban – a biatorbágyi Sándor–Metternich-kastély példája. *Architectura Hungariae* 11. (2012) 3. sz. pp. 69–85.
- Gy. Balogh Ágnes: Buda főváros kőműves és kőfaragó céhe mesterei. *Építés-Építészettudomány* 27 (1998) 3–4. sz. pp. 269–333.

A **témavezető** utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- Gyetvainé Balogh Ágnes: A szigetmonostori Szentháromság plébániatemplom építéstörténete és műemléki kutatása. *Műemlékvédelem* 64 (2020) 1–2. pp. 30–54.
- Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes – Dr. Fekete J. Csaba: A biatorbágyi volt Sándor–Metternich-kastélyegyüttes építéstörténete és műemléki kutatása. In: Horváth Imre (szerk.): *A Pannon-tenger kincsei*. Biatorbágy Város Önkormányzata, Biatorbágy 2018. pp. 81–112.
- Eszter Baku – Ágnes Gyetvainé Balogh – Adrienn Lepel – Martin Pilsitz: Industrial heritage utilization. Transformer stations in Budapest. *Architektúra & Urbanizmus* Vol. 51 (2017) No. 1–2. pp. 78–93.
- Gyetvainé Balogh Ágnes – Kalmár Miklós: A Danubius-kút építése és műemlék-helyreállítási problémái. In: Hidvégi Violetta – Maróty Katalin (szerk.): *Ybl épületsorsok az Unger-háztól a Kálvin térig*. Budapest Főváros Levéltára, Bp. 2014. pp. 171–187.
- Gy. Balogh Ágnes: A Műegyetem története; A Campus építésének története; A Könyvtár épülete; Pecz Samu élete és munkássága; és további 5, összesen 9 fejezet, 126 oldal, a kötet kb. 50%-a. In: Gy. Balogh Á. – Frey Gy. P. – Kalmár M. – Kiss Zs. E. – Zsembery Á. (szerk.: Armuth M. – Lőrinczi Zs.): *Műegyetem – a történeti Campus / the Historic Campus: A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem történeti campusa / The Historic Campus of the Budapest University of Technology and Economics*. BME, 6Bt, Budapest 2013.

A **témavezető** eddigi doktoranduszai⁷:

(név/felvétel éve/abszolutórium megszerzésének éve/PhD fokozat éve)

- Kelecsényi Kristóf / 2015 / 2018 / 2020 PhD folyamatindítás

Melléklet: a téma bővebb leírása (magyar és angol⁸ nyelven)

Budapest, 2022. január 27.

Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes
témavezető

⁷ Kérjük, a témavezetési tevékenységre vonatkozó adatokat abban az esetben is adja meg, ha témavezetőként a DI már korábban akkreditálta.

⁸ A téma bővebb leírása angol nyelven csak akkor szükséges, ha a témavezető vállalja külföldi hallgató fogadását.

Középkori hatások a 19. századi építészetben Magyarországon

A téma bővebb leírása

A doktori kutatás a 19. század folyamán kibontakozó romantikus építészetre, ill. a historizmusban tovább élő, különféle középkori elemeket vegyítő, többféle stílusmegjelöléssel jellemzett épületcsoport vizsgálatára összpontosít.

A 19. század építészetét egymás mellett fellépő, időben egymást átfedő áramlatok, stíluspróbálkozások jellemzik. A klasszicizmus egyhangú, uniformizáltnak látszó építészetével szemben Magyarországon az 1840-es éveiben kibontakozó romantikus építészetet nem egyszerű definiálni, többféle stílárius áramlat figyelhető meg ekkor egyidejűleg aszerint, hogy az építész melyik történelmi stíusból merítette architektonikus formáit és inspirációját. A kategóriákba nehezen sorolható, kötetlen formák alapján a stílus két nagyobb csoportba osztható: a gótizáló és a romanizáló, azaz (gyűjtőnéven) „félköríves” stílusnak, „Rundbogenstil”-nek nevezhető irányzatra.⁹ A romantikának a távoli, az egzotikus iránti vonzódása vezetett az iszlám építészeti elemek felhasználásához, de elsősorban európai, azaz mór emlékeket vettek mintául. A bizánci formák átvétele is ebből a keleties érdeklődésből eredt.¹⁰ Jellemző sajátosság volt, hogy ezek az irányzatok gyakran keveredtek egymással nemcsak egy-egy mester munkásságában, de egy-egy műben magában is. Ha dominált is valamelyik formavilág, szinte általános volt, hogy kölcsönzött valamelyik másikból. A romantika jellemzője volt, hogy nem a stílusok másolására törekedett, hanem azok hangulatát elevenítette fel.

Az 1870-es évekig szokás beszélni romantikus építészetről, de a korábbi stílusok felújítása a 19. század második felében is tovább folyt, sőt egyre változatosabb képet mutatott. A középkori hatásokat követő építészet a historizmus időszakában is tovább élt, még a 20. század első évtizedeiben is épültek ilyen hangvételű épületek.

Az témáról született összefoglaló tanulmányok, átfogó építészettörténeti értékelések¹¹ alapján a téma építészeti szempontú felvetése fontos. A középkori

---

⁹ A magyar romantikus építészet kutatása elsősorban Komárik Dénes nevéhez kötődik: Komárik D.: A gótizáló romantika építésze Magyarországon. *Építés-Építészettudomány* 14 (1982) 3–4. sz. 275–320.; Komárik D.: A „félköríves” romantika építésze Magyarországon. *Építés-Építészettudomány* 16 (1984) 1–2. sz. 139–194.; Komárik D.: A romantika építészetének problémája Magyarországon. *Ars Hungarica* 15 (1987) 1–2. sz. 31–36. Részletesen tárgyalja: Sisa József (szerk.): *A magyar művészet a 19. században – Építészet és iparművészet*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Osiris, Budapest 2013. 201–307.

¹⁰ Komárik D.: A magyarországi romantikus építészet történetének kutatása (program-tanulmány). *Ars Hungarica* 1 (1973) 1. sz. 169–190.

¹¹ Pl. Sisa József – Dora Wiebenson (szerk.): *Magyarország építészetének története*. Vince K., Budapest 1998.; Déry Attila – Merényi Ferenc: *Magyar építészet 1867–1945*. Urbino, Budapest 2000.; Sisa 2013. i. m.; Gábor György Papp: *Medievalism in Nineteenth-Century Hungarian Architecture*. In: Xavier Barral i Altet – Pál Lővei – Vinni Lucherini – Imre Takács (eds.): *The Art of Medieval Hungary*. Viella 2018. 333–344.

hatások vizsgálata a nemzetközi szakirodalomban¹² is jelen van, ami a kutatás fontosságát hangsúlyozza. A kérdéskörben sok részlet vár még tisztázásra, pl. az egyik ide tartozó irányzat, a keleties vagy bizánci formanyelv csak részterületeiben feldolgozott, nem igazán kutatott.¹³ Ezt bizonyítja, hogy mind a korabeli¹⁴, mind a későbbi szóhasználat többféle néven illeti a kutatás tárgyába vonható ilyen emlékeket: bizánci, bizánci ízlésű, bizáncias hangvételő, neobizánci, bizánci-mór ízlésű, moreszk-bizáncias ihletésű, bizánci és román elemeket szintetizáló.¹⁵

A kutatás feladata választ keresni arra a kérdésre is, hogy hogyan határozhatóak meg a jellegzetességei ezeknek az irányzatoknak, ahol a középkori jelleget főleg a homlokzatok architektonikus részletei, a dekoratív, mives díszek adják. E külső jellegzetességek mellett nem szabad elfeledkezni arról, hogy ezeknél az épületeknél sajátos térszervezési és – a korszakból adódóan – új szerkezeti megoldásokkal, többek között az öntöttvas korai felhasználásával is találkozunk.

A kutatás célja a középkori hatásokat mutató stílus magyarországi emlékeinek részletes feltárása, összehasonlítása, építészeti jelentőségük vizsgálata, fejlődéstörténetük európai kontextusba helyezése.¹⁶ Feladat annak meghatározása is, hogy ez a hatás hol és hogyan jelentkezik. Vajon csupán formanyelvről van-e szó, vagy a tömegalakítás, a térszervezés (térarányok, térkapcsolatok), a tartószerkezetek és építőanyagok, a városképi szerep

---

¹² Például Michael J. Lewis: *The Gothic revival*. Thames and Hudson, London 2002.; Brooks, Chris: *The Gothic revival*. London, Phaidon 2001.; Aldrich, Megan: *Gothic revival*. London, Phaidon 1997.; Clark, Kenneth: *The Gothic Revival. An Essay in the History of Taste*. London 1962.; Germann, Georg: *Gothic revival in Europe and Britain. Sources, influences and ideas*. London, Humphries, 1972.; MacCarthy, Michael: *The Origins of the Gothic Revival*. London/New Haven 1987.; Mann, Albrecht: *Die Neuromanik. Eine rheinische Komponente im Historismus des 19. Jh.* Cologne 1966.; Baur, Christian: *Neugotik*. Munich 1981.

¹³ Komárik D.: „A romantika építészete Magyarországon” című kandidátusi értekezéséről. *Művészettörténeti Értesítő* 30 (1981) 1. sz. 73–80. Zádor Anna opponensi véleményében a keleties irányzat kimunkálásának fontosságára irányította a figyelmet. Komárik D. válaszában elismerte, hogy „a keleties áramlat alapos feldolgozása hiányzik. ... Ennek az irányzatnak vizsgálata három szempontból is jelentős feladat: a keleties-egzotikus tendencia egyetemes jellegű, a rokokótól kezdve végig kimutatható, s az egész szellemi életben, tehát az építészetten kívül is megtalálható (pl. Montesquieu, Goethe stb.); építészeti megjelenésének európai, benne a közép-európai és a magyarországi, fiziognómiája kidolgozatlan; Magyarországon a nemzeti stílusra való törekvés során szóba kerülve, speciális jelentősége is van.”

¹⁴ Van der Nüll und von Sicardsburg: Ueber das Konkurwesen ... *Allgemeine Bauzeitung* (1845) 11–14. Többek közt azt az általános nézetet kritizálják a cikkben, hogy minden épület bizáncinak tekintendő, ami a körívet konstrukciós elemként felhasználja. Korabeli mintakönyv: Robert Müller: *Denkmäler der vier romantischen Baustyle...* Potsdam 1840., amelyben „Byzantinisch”, „gothisch”, „normannisch” és „maurisch” megjelöléssel szerepelnek a romantikus stílusok.

¹⁵ Ld. Komárik D. idézett művei; Sisa 2013. i. m.; Winkler Gábor: A historizmus főbb irányzatai. *Építés-Építészettudomány* 7 (1975) 3–4. sz. 357–367.; Szentesi Edit: Néhány megjegyzés az 1840–50-es évek építészeti ornamentikájához. *Ars Hungarica* 20 (1992) 1–2. sz. 67–79.; Torma Ágnes: Schmahl Henrik három épülete a mór művészet 19. századi recepciójának tükrében. In: Tüskés Anna (szerk.): *Ars Perennis. Fiatal Művészettörténészek II. Konferenciája*. CentrArt Egyesület, Budapest 2010. 127–133.

¹⁶ Kalmár Miklós: *Az építészet története. Historizmus. Századforduló*. Nemzeti Tankönyvk., Budapest 2001. valamint Déry Attila – Merényi Ferenc: *Európai építészet 1750–1918*. Terc, Bp. 2004. 257–261. is áttekintést ad a korszakról. J. B. Bullen: *Byzantium Rediscovered*. Phaidon Press, 2006. c. kötete bemutatja a „Byzantine Revival”-ként említett stílus 19. és a korai 20. századi németországi, ausztriai, franciaországi, angliai és amerikai emlékeit.

tekintetében is meghatározható-e a középkori hatás, azaz a szerkezeti igény és a stílus vonatkozásában milyen kompromisszumokkal hozta létre az építész ezeket az építményeket. A kutatás arra a több szakterületet érintő kérdéskörre is keresi a választ, hogy az adott stílust az általános építészeti tendenciák függvényében vizsgálva, a kor építéstechnikai színvonala és körülményei hogyan befolyásolták az építészeti kialakítást. A lehetséges megközelítésmódok közé tartoznak az építészeti téralakítási és -használati, az építészetelméleti, az egyházművészeti és a szerkezettörténeti és az építőmesteri-gyakorlati szempontok is. Új megközelítést jelenthet az építészeti formálás elemzése a kulturális identitás, az építetetői reprezentáció, az európai minták követése szempontjából.

A kutatás feladata megvizsgálni azt is, hogy milyen szempontból és milyen formában merült fel a 19. század közepén a nemzeti építőstílusról vagy nemzeti irányról – és általában a stílusokról – kibontakozó vitában a középkori stílusok kérdése. Az alkalmi publicisztikai megnyilatkozásokon kívül a nagyobb feladatokkal, pályázatokkal kapcsolatos korabeli sajtóban (Országháza, Vigadó, MTA épülete) kapott hangot e vita.¹⁷ A „bizánci” stílust tekintették a magyar szellemhez és ízléshez a legközelebb állónak, és nemcsak nemzeti jellegűnek, hanem az egyetemes európai építészet legmodernebb törekvéséhez tartozónak gondolták. Feszli Frigyes Vigadója (1859–1865) fejezi ki legerőteljesebben e gondolatokat.¹⁸

A kutatás során vizsgálandó, hogy a középkori formanyelvet követő stílusok mennyiben kapcsolódtak az osztrák császárságban, majd a monarchiában megfigyelhető stílus-alkalmazási tendenciákhoz, ill. az európai hasonló áramlatokhoz. Az eredményeket nemzetközi kontextusban helyezve a kutatás adalékokat szolgáltathat a korszak egyes mestereinek tevékenységi területére vonatkozóan. A teljes kép megrajzolásához hozzátartozik azoknak a szempontoknak a nyomon követése is, amelyek a stílusválasztást az egyes esetekben befolyásolták, azaz a stílust mennyire határozta meg az építész, a rendeltetés vagy a megrendelő. Vizsgálandó, hogy az építészet mint identitáshordozó, identitás-megerősítő mennyiben tartalmazhatja középkori kultúrát, azaz az identitásnak és építészeti vonatkozásainak elemzése is felmerülhet. Kérdés az is, hogy mennyire fedezhető fel a magyarországi elméletben és gyakorlatban más európai teóriák hatása, pl. A. W. N. Puginnak a pogánynak nevezett klasszikus/klasszicista építészettel szemben a kereszténységet és a gótikát összekapcsoló elmélete, vagy Viollet-le-Duc racionalista felfogása.¹⁹

---

¹⁷ Bibó István: A klasszicizmus-romantika vita a magyar művészettörténetben. *Ars Hungarica* 15 (1987) 1–2. 37–41. Hajnóczy Gábor: Nemzeti építészetünk stíluskérdései az akadémia székházára kiírt pályázat körüli vitában. *Építés-Építészettudomány* 17 (1985) 1–2. sz. 81–108. Az egyik álláspont szerint többen is azt vallották, hogy „a byzanti styl az összes itt nevezettek közül az, mely a nemzeti ízlés irányával a legrokonabb”. Kempf Ferenc: A magyar akadémia palotája. *Budapesti Hírlap* 1860. márc. 13. p. 693.

¹⁸ Komárik D.: A nemzeti építőstílus keresése. Feszli és a pesti Vigadó. *Építés-Építészettudomány* 17 (1985) 1–2. sz. 127–136.; Sisa-Wiebensson 1998. i. m. 203–204.; Gerle János (szerk.): *Feszli Frigyes*. Holnap K., Budapest 2004.

¹⁹ A. W. N. Pugin: *True Principles of Pointed or Christian Architecture*. London 1841.; Rosemary Hill: *God's Architect: Pugin and the Building of Romantic Britain*. Allen Lane, London 2007.;

A kutatás feladata annak a vizsgálata is, hogy a stílus mennyire jellemző egyes épülettípusok vagy megbízói kör esetében. A katolikus és protestáns templomépítészetben mind a gótizáló, mind a félköríves modor jelen volt, bár a gótika volt túlsúlyban. A kutatás témájába bevonható sajátos csoportot képeznek az ortodox templomok, ugyanis bennük a klasszikus bizánci térrendezési elvek és hagyományok a középkortól folyamatosan továbbéltek a 19. századig.²⁰ Érdeemes megvizsgálni a történeti keresztény felekezetek építészetére vonatkozó stíluskapcsolatokat is az Osztrák-Magyar Monarchia déli területeinek korszakbeli építkezései kapcsán, a közvetlen földrajzi kapcsolódások miatt.²¹ A korábbi korszakok építési korlátozásai után a 19. században a zsinagógaépítkezések számának robbanásszerű növekedése következett be. A romantika időszakában közülük nagyszámú emlék követte a bizánci a stílust, ami ennél az épülettípusnál még a 20. század elején is meghatározó maradt.²²

Az ún. „hosszú 19. század” legjelentősebb építészeinek e stílusváltatokhoz kötődő munkássága is kutatási feladat. Néhány nevet említve a romantika időszakából, a már említett Feszl Frigyes mellett Ybl Miklós, Szkalnitzky Antal, Brein Ferenc, Wieser Ferenc, Diescher József, Máltás Hugó, Weber Antal munkái,²³ majd a historizmus építészetéből Schmahl Henrik,²⁴ Steindl Imre,²⁵

Horler Miklós: Viollet-le-Duc egy centenárius távlatából. *Építés- Építészettudomány* 13 (1981) 3–4. sz. 321–341.

²⁰ Somogyi Árpád: Későbizánci hagyományok a magyarországi pravoszlávok építőművészetében. *Építés- Építészettudomány* 4 (1960) 1–2. sz. 61–94.; Vukosavljev Zorán: *Szerb ortodox templomépítészet Magyarországon. Építészettörténeti áttekintés és tipológia*. Terc K. – Szerb Intézet, Budapest 2013. 146–184. Korabeli forrásként pl.: A nagyszébenben építendő gör. kel. székesegyház tervpályázati jegyzőkönyve. *Építő Ipar* 24 (1900) 17. sz. 103–104., 18. sz. 109–111. Bár későbbi példa, de megemlítendő, hogy ugyanakkor a székesfővárosi bolgár ortodox templom esetében (Árkay A., 1931) egyértelmű stílus-azonosság mutatható fel.

²¹ Đukanović, Dubravka: *Architecture of Roman Catholic churches in Vojvodina 1699–1939*. Pokrajinski Zavod za Zastitu Spomenika Kulture, Petrovaradin 2015.

²² Források a témához: Klein Rudolf: *Zsinagógák Magyarországon 1782–1918*. Terc, Budapest 2011.; Gerő László (főszerk.): *Magyarországi zsinagógák*. Műszaki K., Budapest 1989.; Oszkó, Ágnes Ivett: Synagogen und Wohnhäuser um 1900. Bemerkungen zum Stil von Lipót Baumhorn. *Acta Hungariae Artium* 49 (2008) 536–546.; Oszkó Ágnes Ivett: Baumhorn Lipót (1860–1932). A historizáló szecesszió (zsinagóga)építész. In: Rozsnyai József (szerk.): *Építőművészek Ybl és Lechner korában*. Terc, Budapest 2015. 196–229.; Oszkó Ágnes Ivett: *Baumhorn Lipót (1860–1932)*. Holnap K., Budapest 2020. A keleties stílusú zsinagógák között a legmonumentálisabb a pesti Dohány utcai zsinagóga (L. Förster, 1854–1859), melyre Feszl Frigyes is készített bizánci stílusú tervet. Klein Rudolf a magyarországi zsinagógaépítészetet osztályozó tipológiai rendszerében, a „bizánci templom típusú zsinagógák” közé 37 épületet sorolt. Ezek jellemzői a tömegalakításban domináns kupola, mellette két kisebb toronykupola, valamint a központi kupolás alaprajz. A típus képviselői pl. a győri zsinagóga (Benkó K., 1866–1870); a pesti Rumbach utcai zsinagóga (O. Wagner, 1872); a nagyváradi neológ Ción templom (Busch D. 1878), vagy a szegedi zsinagóga (Baumhorn L., 1901–1903).

²³ A nagyszámú cikk és monográfia közül néhány: Gerle J. – Maróty K. (szerk.): *Ybl Miklós*. Holnap K., Budapest 2002.; Ybl Ervin: *Ybl Miklós*. Képzőművészeti Alap K., Budapest 1856.; Sisa J.: *Szkalnitzky Antal – Egy építész a kiegyezés korabeli Magyarországon*. Akadémiai K., Budapest 1994.; Hidvégi V. – Maróty K. (szerk.): *Diescher József – Építészet és mesterség*. BFL, Budapest 2016.; Maróty Katalin: *Weber Antal építésze a magyar historizmusban*. TERC, Budapest 2009.

²⁴ Kelecsényi Kristóf: *Schmahl Henrik*. Holnap K., Budapest 2020.

²⁵ Á. Gyetvainé Balogh – K. Z. Kelecsényi: Did a Steindl-school exist? Members of the design and technical management team of the Parliament in Budapest. *Architektúra & Urbanizmus* Vol.

Tandor Ottó, Sztehlo Ottó, Schulek Frigyes,²⁶ valamint Pecz Samu²⁷ életműve is áttekintendő. Mivel a 19. század utolsó negyedétől az építészek számára a tervezésoktatás is stílusok szerint szervezett tanszékeken²⁸ és különböző stílusok alapján történt a Műegyetemen, és még az 1930-as években is volt stílusban tervezési feladat is, az oktatás szempontjából is érdemes vizsgálni a témát.

A kutatás módszertanában az írott és képi/rajzi források feldolgozása mellett az épület, mint forrás szintén hangsúlyos szerepet kap. A nyomtatásban megjelent és levéltári források elemzése mellett a 19. századi építészet különböző archívumokban fennmaradt tervanyagának²⁹ vizsgálata történik. A Tanszékünkön fellelhető és a BME OMIKK-kal közösen archiválandó tervállomány kutatása is jelentős adalékokkal szolgálhat. A források felhasználásával az épületeket feldolgozó adatbázis készül, mely alapján esettanulmányok mutathatók be. A feltárt összefüggések alapján a kezdeti vizsgálati szempontrendszer bővítésével elkészíthetők az átfogó elemzések, értékelések és a rendszerező összefoglalás.

Budapest, 2022. január 27.

Gyetzvainé Dr. Balogh Ágnes
témavezető

---

52 (2018) No. 1–2. 98–113.; Gyetzvainé Balogh Á. – Kelecsényi K.: A budapesti Országház művezetőségének tagjai. *Aetas* 36 (2021) 3. sz. 5–24.; Székely, M. – Maróty, K.: Imre Steindl's neo-Gothic approach in the Hungarian design competitions of the 1870's. *Architektúra & Urbanizmus* Vol. 50 (2016) 1–2. 92–103.; Sisa József: *Steindl Imre*. Holnap K., Budapest 2005.

²⁶ Farbakyné Deklava Lilla: *Schulek Frigyes*. Holnap K., Budapest 2017.

²⁷ Á. Gyetzvainé Balogh – M. Kalmár: Functional thinking in the architecture of Samu Pecz and his followers. *Periodica Polytechnica Architecture* Vol. 44 (2013) No. 2. 61–68.; Gy. Balogh Á.: Pecz Samu élete és munkássága – The Life and Œuvre of Samu Pecz. In: Gy. Balogh Á. – Frey Gy. P. – Kalmár M. – Kiss Zs. E. – Zsembery Á. (szerk.: Armuth M. – Lőrinczi Zs.): *Műegyetem – a történeti Campus / the Historic Campus. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem történeti campusa / The Historic Campus of the Budapest University of Technology and Economics*. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 6Bt, Budapest 2013. 264–277.; Gyetzvainé Balogh Á.: Pecz Samu műegyetemi épületei. *Credo* 21 (2015) 2. 38–52.; Gy. Balogh Ágnes – Róka Enikő: *Pecz Samu (1854–1922)*. Holnap K., Budapest 2022. (megjelenés alatt)

²⁸ Gy. Balogh Á.: A „Középkor Tanszék” professzorai. In: Gy. Balogh Á. – Fehér K. – Krähling J. – Vukoszávlyev Z. (szerk.): *150 év – 150 rajz. A BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék másfél évszázada. 150 Years – 150 Drawings. A Century and a Half of the BME Department of History of Architecture and Monument Preservation*. Budapest, BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék 2021. 51–58. (megjelenés alatt); Fehér K. – Krähling J.: Építészettörténet és építészeti tervezés. Az építészkutatás megújulásának kérdései az 1930-as nemzetközi építészkongresszus műegyetemi kiállítása kapcsán. *Építés – Építészettudomány* 47 (2019) 1–2. 135–167.; Szentkirályi Z.: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. *Építés – Építészettudomány* 3 (1971) 4. 439–466.

²⁹ Javasolt kutatóhelyek: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest Főváros Levéltára, Magyar Építészeti Múzeum Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ.